

УДК 347.19

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОЛДОНУДАГЫ МЫЙЗАМДАРЫНА БЛАЙЫК
ДЫЙКАН (ФЕРМЕРДИК) ЧАРБАЛАРДЫН СТАТУСУН УКУКТУК ЖӨНГӨ САЛУУ
МАСЕЛЕЛЕРИ

Камчыбеков А., Каримова Ф., Арстанбеков Ж
Ош мамлекеттик юридикалык институту
магистранттар

Аннотация: Бул макалада дыйкан (фермер) чарбалардын статусун учурдагы КРнын мыйзамы боюнча укуктук жөнгө салуу көйгөлөрү изилденет. Бүгүнкү күндө Кыргыз Республикасынын учурдагы мыйзамдарына ылайык, жарандардын жамааттык бирикмелери катары болушу мүмкүн экендиги аныкталды. Изилдөөнүн дыйкан (фермер) чарбалардын укуктук статусун аныктоодо чечилбеген маселелердин бири катары чарбалык субъектин мүлктүк жоопкерчилигинин предметин жана чектерин аныкталышы анык болду. Дыйкан (фермердин) чарбаларынын ишин жөнгө салуучу мыйзамдарда камтылган укуктук ченемдердин карама-каршылыктуу учурлары аныкталды. Мындай чарбалар юридикалык жакты түзбөстөн, практикада ушул субъекттердин укуктарын жарандык укуктун субъектиси катары чектөөгө алып келет.

Бул макаланын максаты дыйкан (фермер) чарбалардын статусун учурдагы КРнын мыйзамы боюнча абалын укуктук жөнгө салынышы.

Бул изилдөөнүн натыйжаларын ушул изилдөө багытын өнүктүрүүдөгү кызыккан жактар үчүн илимде жана прикатикалык ишмердикте колдонууга болот.

Изилдөөнүн методу. Методологиялык изилдөөнүн негизин философиялык, жалпы илимий жана атайын-юридикалык методдор түздү.

Ачкыч сөздөр: дыйкан (фермердик) чарба, дыйкан (фермер) чарбалардын статусу, буюм жоопкерчилиги, фермерлер, юридикалык жактар, кооператив, граждандык кодекс.

ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ СТАТУСА КРЕСТЬЯНСКИХ
(ФЕРМЕРСКИХ) ХОЗЯЙСТВ ПО ДЕЙСТВУЮЩЕМУ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Камчыбеков А., Каримова Ф., Арстанбеков Ж.
Ошский государственный юридический
институт магистранты

Аннотация: В этой статье исследуются правовое регулирование статуса крестьянского (фермерского) хозяйства по действующему закону Кыргызской Республики. Сегодня было определено, что граждане могут быть в качестве общественных объединений в соответствии с действующим законодательством Кыргызской Республики. В исследовании подтверждено что при определении предмета и пределов имущественной ответственности субъекта хозяйствования до сих пор остается нерешенным. Определены противоречия правовых норм, содержащихся в законодательстве, регулирующих деятельность фермерских хозяйств. Такие крестьянского (фермерского) хозяйства не созданные как юридическое лицо на практике приводят к ограничению субъекта гражданского права.

Целью настоящей статьи является раскрыть и проанализировать правовое регулирование статуса крестьянского (фермерского) хозяйства по законодательству Кыргызской Республики.

Результаты данного исследования могут применяться как в научной, так и в практической деятельности для лиц заинтересованных в развитии данного исследовательского направления.

Методы исследования. Методологическую основу исследования составляют философские, общенаучные и специально-юридические методы.

Ключевые слова: *крестьянские (фермерские) хозяйства, статус крестьянского (фермерского) хозяйства, фермеры, юридическое лицо, кооператив, гражданский кодекс.*

PROBLEMS OF LEGAL REGULATION OF THE STATUS OF PEASANT (FARMER)
FARMS UNDER THE CURRENT LEGISLATION OF THE KYRGYZ REPUBLIC

*A.Kamchybekov, F.Karimova, J.Arstanbekov
Osh State Juridical Institute
Master's student*

Annotation: *This article examines the legal regulation of the status of a peasant (farmer) farm under the current law of the Kyrgyz Republic. Today it was determined that citizens can be as public associations in accordance with the current legislation of the Kyrgyz Republic. The study confirms that when determining the subject and limits of the property liability of a business entity, it still remains unresolved. The contradictions of the legal norms contained in the legislation regulating the activities of farms are determined. Such peasant (farmer) farms not created as a legal entity in practice lead to the restriction of the subject of civil law.*

The purpose of this article is to reveal and analyze the legal regulation of the status of a peasant (farmer) farm under the legislation of the Kyrgyz Republic.

The results of this study can be applied both in scientific and practical activities for persons interested in the development of this research area.

Research methods. The methodological basis of the research consists of philosophical, general scientific and special legal methods.

Key words: *peasant (farmer) farms, status of peasant (farmer) farms, farmers, legal entity, cooperative, civil code.*

1996-жылы Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексинин кабыл алынышы менен мыйзамдарды өнүктүрүүдө, ошондой эле дыйкан-фермердик чарбалары сыяктуу чарба жүргүзүүчү субъектилердин өнүгүүсүндө жаңы этап пайда болду. Ушул Мыйзамда дыйкан (фермердик) чарба деп айыл чарба тармагында биргелешкен өндүрүштүк же башка экономикалык ишмердик жүргүзүү үчүн мүчөлүктүн негизинде юридикалык жак катары түзүлгөн жарандардын ыктыярдуу бирикмеси түшүнүлөт, ал алардын жеке катышуусунун жана дыйкан (фермердик) чарбанын мүчөлөрүнүн мүлктүк чегерүүлөр (взностор) менен биригишине негизделет. Чарбалык субъектилердин чакан формалары ар кандай коомдук мамилелерде чарба жүргүзүүнүн туруктуу формаларынын бири болуп саналат. Чарбалык субъектилердин чакан формалары салттуу түрдө ири корпоративдик структураларга караганда көбүрөөк уюштуруучулук жана функционалдык ийкемдүүлүккө ээ, ошондой эле тышкы чөйрөдөгү өзгөрүүлөргө ыңгайлашуунун натыйжалуу ички механизмдерине ээ жана ири өндүрүш секторунун өкүлдөрү үчүн жагымсыз ресурстарды натыйжалуу пайдалана алышат. Агрардык шартта мындай ишканаларга салттуу түрдө чакан ишканалар, дыйкан чарбалары (фермерлер), айыл чарба ишмердигине адистешкен жеке ишкерлер ж.б. кирет[1].

Бул окуя, биздин көз карашта, биздин экономикабыздын агрардык секторун өнүктүрүүдө жана мамлекеттик агрардык саясатта оң тенденцияга ээ болгондой көрүнөт.

Ата мекендик мыйзамдарды өнүктүрүүдө азыр жарандык мыйзамдарга белгилүү бир өзгөрүүлөрдү алып келиши мүмкүн болгон укуктук карама-каршылыктарды (коллизия) жана укук коргоо ишмердигиндеги кыйынчылыктарды алдын алуунун айкын бир ыкмаларын иштеп чыгуу маанилүү. Бул жерде белгилей кетүүчү нерсе, бир аныктаманын астында бул чарбада ишкердик иштин эки таптакыр башка уюштуруучулук-укуктук формалары пайда болот [2].

Мисалга алсак, Жарандык кодекстин 82-3 – беренсинде «Дыйкан (фермердик) чарба» (2-п.) төмөнкүдөй аныкталат: «Эгерде мыйзамда же алардын ортосундагы келишимде башкача каралбаса, дыйкан (фермер) чарбасынын менчиги (мүлкү) анын мүчөлөрүнө жалпы биргелешкен менчик укугунда таандык»[3].

Андан ары, жарандык мыйзам кыскартылган түрдө бул чарбанын маанилүү белгилерин юридикалык жактын төмөнкү укуктары менен аныктаган:

- мүчөлүк;
- анын ишмердигине чарбанын бардык мүчөлөрүнүн жеке катышуусу;
- бирикме;
- мүлктүк салым;
- чарбанын милдеттенмелери боюнча субсидиардык жоопкерчиликти алуу [4].

Жогоруда саналган белгилер боюнча бул чарбалык субъект өндүрүштүк кооперативге жана толук шериктештикке окшош катышуучу болуп өзүн көрсөтө алат. Бул жерде юридикалык жактын укуктарына ээ болгон чарбалык субъект катары кайсыл уюштуруучулук-укуктук формага көбүрөөк таандык экендигин аныктоо зарыл. Бирок, азырынча, улуттук мыйзамда анын айрым тараптарын тактоого чейин, бул мүмкүн эместей сезилет, бирок, мыйзамда анын формаларында олуттуу айырмачылыктардын жоктугунан улам, Жарандык кодекске дыйкан (фермердик) чарбасынын дагы бир атайын уюштуруу-укуктук формасын киргизүүгө каршы аргументтердин бири болгонун белгилей кетүү керек. Азыркы учурда, Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексинин 82-1-беренсинин 1-пунктунда төмөнкүдөй деп жазылган: «Дыйкан (фермер) чарбасы - юридикалык жактын статусуна ээ болгон, болбосо өзүнүн ишин юридикалык жакты түзбөстөн жүзөгө ашырган, иши басымдуу түрдө айыл чарба продукциясын өндүрүүнү чогуу жүргүзгөн бир үй-бүлөнүн мүчөлөрүнүн, тууган-туушкандардын жана башка адамдардын жеке эмгегине негизделген, дыйкан чарбасынын мүчөлөрүнө биргелешкен менчикте таандык болгон же пайдаланууга (ижарага) алынган жер участкасуна же башка мүлккө негизделген өз алдынча чарба жүргүзүүчү субъект»[3]. Бул ченемдин негизинде мындай чарбаны түзүү боюнча келишими бар дыйкан чарбалары гана юридикалык жак катары каттала алат деп эсептесек болот[7]. Бул системада юридикалык жактын укуктарына ээ болгон жаңы фермердик чарбаны түзүүнүн тартиби биринчи кезекте келишим түзүүдөн жана анын жетекчисин тандоодон башталууга тийиш. Ал эми кийинчерээк, бул жол-жоболордон кийин, чарбанын тиешелүү уставын түзүп, ишкер катары катталууга болот. Бул жерден бир суроо туулат, эгерде чарбанын өзүнө менчигин берүү менен, ошол чарбанын жалпы мүлкүнүн бүтүндөй укуктук режимине каттагандан кийин өзгөртүү зарыл болсо, чарбанын мүчөлөрүнүн жалпы менчигин түзүүнүн тартибин аныктаган келишим түзүүнүн эмне кереги бар? Каралып жаткан кайра түзүү тартибин аныктоо, ошондой эле жарандык кодекске каралбаган бир катар башка маселелерди чечүү Дыйкан чарбасы жөнүндө мыйзамда ишке ашырылууга тийиш. Ошондой эле дыйкан чарбанын алкагындагы үй-бүлөлүк мамилелер тууралуу негизги маселелерди бөлүп, изилдөө зарыл. Азыркы учурда дыйкан чарбалары жөнүндө колдонуудагы мыйзамдын ченемдери ошол чарбалык субъектинин үй-бүлө мүчөлөрү болуп саналбаган чарба мүчөлөрүнүн чектелген саны жөнүндө маселелер пайда болгон жерде иштөөсүн улантууда. Биздин көз карашта, бул ченемдер юридикалык жактын укуктарына ээ болгон чарбалар учун милдеттүү [4].

Дагы бир маселе, дыйкан чарбалары жөнүндө мыйзамда колдонулуп келген, алгач юридикалык жактар болгон ченемдер, алар үчүн каралып жаткан мыйзамдарга өзгөртүүлөр киргизилди. Келечекте, эгерде мыйзамда юридикалык жактар болуп саналган бул чарба жүргүзүүчү субъект үчүн каралып жаткан эрежелердин милдеттүүлүгү өзгөчө белгиленсе жана алардын статусун колдонуудагы мыйзамдарга ылайык келтирүүнүн мөөнөттөрү белгиленсе, кайра уюштуруунун зарылдыгы жөнүндө маселелер көтөрүлүшү

мүмкүн. Бул бир кыйла туура чечим болот деп айтууга болот, анткени өндүрүштүн үй-бүлөлүк табияты бул ошол чарбанын негизги айырмалоочу белгиси болуп эсептелет, биздин көз карашта, бул укуктук субъектини ишкердик ишмердиктин өз алдынча формасы катары бөлүп кароодо аныктоочу фактор катары кызмат кылат[5]. Натыйжада дыйкан чарбалары деп аталган, бирок иш жүзүндө андай болуп саналбаган кээ бир уюмдар өздөрүнө ылайыктуу башка уюштуруу-укуктук формаларга айланат, албетте, оң тараптуу жана көптөн күткөн натыйжалуу кайра түзүү болот. Ал тургай, мыйзамдардын мындан аркы өнүгүү логикасы жана иштеп жаткан дыйкан чарбалардын практикасы юридикалык жак катары укукка ээ болбогон жок дыйкан чарбаларынын иштелип бүтпөй калган статусун жоюунун максатка ылайыктуулугуна алып келиши мүмкүн. Өндүрүштү жалгыз (жана жогоруда айтылгандай) же үй-бүлө мүчөлөрүнүн (жубайы, балдары) катышуусу менен жүргүзүп жаткан чарбанын башчысы (фермер) маңызы боюнча жеке ишкер болуп эсептелерин айтыш керек; бул үй-бүлө мүчөлөрү менен дыйкан чарбасын жүргүзүүгө байланыштуу келип чыккан мүлктүк мамилелер үй-бүлөлүк укуктун ченемдери менен жөнгө салынышы мүмкүн (азыр жеке көмөкчү чарбаларды жүргүзгөн жарандардын үй-бүлөлөрү менен болгон сыяктуу)[6].

Мында, фермердик өндүрүш, башка ишкерлердин ишмердиги сыяктуу эле, же жеке ишкердик формасында же коммерциялык уюм - юридикалык жак (укуктук статусунун кээ бир белгилери, жогоруда белгиленгендей, мурдагыдай эле, дагы ар бир бөлүгүнө чейин иштеп чыгуу керек) түрүндө ишке ашырылмак.

Адабияттар:

1. Алексеева, Н.В. Сущность и особенности конкурентоспособности субъектов малого агробизнеса [Текст] / Н.В. Алексеева, А.В. Улезько // Вестник Воронежского государственного аграрного университета. - 2014. - Вып. 4 (43). - С. 179-188.
2. Целовальников, А.Б. Новеллы ГК России и реформирование системы юридических лиц [Текст]// Законы России: опыт, анализ, практика. 2015. N 7. С. 3 - 9.
3. Кыргыз Республикасынын граждандык кодекси. 1996-жылдын 8-майы № 15 1 Бөлүгү. [Электрондук ресурс] Кирүү режими: www.toktom.kg.
4. Писарев Г.А. Крестьянское (фермерское) хозяйство как субъект предпринимательской деятельности: проблемы правового статуса [Текст]// Предпринимательское право. Приложение "Бизнес и право в России и за рубежом". 2013. N 3. С. 21 - 24.
5. Пятков, Д.В. Крестьянское (фермерское) хозяйство как коммерческий псевдоним граждан[Текст]// Законы России: опыт, анализ, практика. 2016. N 6. С. 65 - 70.
6. Мельников, Н.Н. Теоретические проблемы формирования правового статуса крестьянского (фермерского) хозяйства[Текст]: Автореф. дис.д-ра юрид. наук. М., 2012. С. 13.
7. Пазылов, Н.А. Особенности совершения сделок по доверенности[Текст]/ Г.С. Оморова, Р.Я. Мазитов //Журнал Известия вузов. -Бишкек, 2020. №6. -С.159. URL: <https://elibrary.ru/item.asp?id=46301628>